VAJDASÁGI MAGYAR MŰVELŐDÉSI INTÉZET
ZAVOD ZA KULTURU VOJVOĐANSKIH MAĐARA
INSTITUTE FOR HUNGARIAN CULTURE IN VOJVODINA
Poštanska 18, 24400 Senta, Srbija
Telefon: +381 24 816 790
Fax: +381 24 816 390
Mobil: +381 63 111 6856
E-mail: info@vmmi.org
www.vmmi.org

Bečejski Mozaik	Útkereszteződés	
	2012. 01. 06.	06.

A RAZZIA 70. ÉVFORDULÓJA

A tudatlanság veszélyes

NEMRÉG két emléktáblát avattak fel ünnepélyes keretek között Óbecsén. Mindkettővel a városban valaha élt – majd kiirtott – zsidóság emléke előtt tisztelgett a község. Korábban a zsidó temetőt tisztították meg.

A Miloš Crnjanski utcában lévő óvodán elhelyezett két tábla arra emlékeztet az arra járókat, hogy valaha ott volt a zsidó iskola és nem is olyan régen, a '60-as évek elejéig mellette állt a Zsinagóga is. A sorsa az lett, mint az újvidéki örmény templomé – lebontatta az állam (amely előzőleg megvásárolta a Zsidó Hitközségtől). Feltehetően a fejlődés nevében tették ezt. Két tömbház van most ott.

Óvakodjunk, tehát, azoktól, akik úgy gondolják, hogy velük és tőlük kezdődik a történelem. A „na majd mi megmutatjuk", a „mától majd másképp lesz" és hasonló „forradalmi" jelszavak és fenyegetőzések a pillanatemberek, a szekértolók, a „nyalizók" jellemzői. Ők azok, akik komplexusaikat, kudarcaikat mások szerencsétlenségével, megalázásával orvosolják. Meg persze a tisztségekkel és pénzekkel, amiket a gazdától kapnak.

Szükség van ilyen megemlékezésekre, a múlt megismerésére. Dicséretes, hogy az óbecsei önkormányzat fejet hajtott az egykori óbecsei polgárok emléke előtt.

Historia magistra vitae est, írta vala Cicero, de az elmúlt kétezer év nem arról szólt, hogy az „élet tanítómestere" bármire is megtanította volna az emberiséget. Közvélemény-kutatások bizonyítják például azt, hogy a mai tizenévesek mennyire hajlamosak a másság gyűlöletére. És ne általtassuk magunkat azzal, hogy ilyenek csak a szerbek körében vannak, a magyarok körében nem.

Tapasztalataim szerint (és bárcsak ne lenne igazam) a mai középiskolások nagy része nem sokat tud arról sem, ami születésük idejében történt – a '90-es évek, ki kivel és miért háborúzott, meg hogyan, és miért, a nagy belgrádi, újvidéki és niši tüntetésekről sem hallottak. Arról pedig, hogy ténylegesen mi történt a 20. században esetleg a History, a Discovery vagy esetleg lelkiismeretes történelemtanáruk beszélt nekik. Lelkiismeretes alatt azt értem, hogy kimozdul a szerbiai történelemkönyvek által diktált propagandisztikus nacionalista keretből.

A tudatlanságra is szokták mondani, hogy áldott állapot, szerintem viszont inkább veszélyes. A múltat nem ismerő – márpedig errefelé igen csúnya volt ám az a múlt! – emberrel ugyanis könnyebb manipulálni. Az ordas eszmék már évek óta ismét terjednek tájainkon. Megismétlődhetnek-e a közelmúlt eseményei?!

Ante Marković halála juttatta eszembe, hogy 21-22 évvel ezelőtt egyszerű választás előtt álltak a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság (SFRJ) lakosai. Vagy lesznek Jugoszlávia és az akkori Európai Közösség (utóbb EU) POLGÁRAI (hiszen a JSZSZK gyakorlatilag az EK küszöbén állt), vagy mindenki saját nemzeti vezérének pálcája alá. Az utóbbit választották. Kevés volt a 700-800 márkás átlagfizetés, vagy mi a fene? Utána már a 3 márkának is örültek, de nem baj, csak ha megvolt a „nemzeti ébredés". Amely „ébredés" egyik hajtóereje éppen a hiányos történelemtudást kihasználó nemzeti mítoszok voltak.

Hogy azóta mennyi minden megváltozott? Túl sokak tudatában túl kevés.

Nem árt tehát visszaemlékezni nemcsak arra, hogy hatvanvalahány-ben egy-két gögös bürokrata, vagy túlbuzgó pártfunkci lebontatta a Zsinagógát Óbecsén, hanem arra is, hogy hogyan jutottunk oda, hogy a Zsinagógát eladják, mert üresen áll. Hova is lettek a Zsinagógát „látogatók", a szomszédok?

„Ferencjóska" büntet

A mai Vajdaság területe gyéren lakott vidék volt a törökök kiűzését követően, a császári hatóságok igencsak szorgalmazták a betelepítését.

Schossberger/ Šosberger Pál/ Pavle tollából 1991-ben Fejezetek a vajdasági zsidók történetéből címmel jelentetett meg folytatásos tárcát a Napló hetilap (ma is olvasható: www.naplo.org). Ebből következik néhány idézet:

„Jelentősebb számú szerb telepes érkezett 1690-ben, magyar 1718-ban, német 1712 és 1716 között, szlovák 1740-ben, örmény 1739-ben. Az első zsidó családok 1693-ban telepedtek le, mégpedig Rácfaluban (Racko selo), a leendő Újvidéken. A megyék 1713-ban fel is panaszolták, hogy a péterváradi katonai hatóságok védelmükbe veszik az idegeneket, még a zsidókat is." A zsidóságot különféle korlátozások sújtották az osztrák császárok részéről a 18. században.

„A magyar forradalom kitörése – 1848. III. 15. – után Pesten és Zágrábban antiszemita zavargások támadtak, melyek kiterjedtek vidékre is. A rendbontók zsidó boltokat és házakat foszlottak ki, és azzal fenyegetőztek, hogy kiűzik Pestről a zsidókat. Ilyen körülmények közt hozta meg gróf Batthyány Lajos magyar miniszterelnök 1848. IV. 22-án azt a döntést, hogy zsidók nem sorozhatók be az újonnan alakult magyar egységekbe. E rendelkezését később visszavonta."

„1849 januárjának végén a szerb fegyveres erők III. hadoszlopának egységei Davidovac és Surdučki ezredesek vezetésével elfoglalták Óbecsét, Adát, Moholt, 1849. II. 1-jén pedig Zenta városát is. Általános fosztogatás kezdődött, és három nap leforgása alatt közel négyszáz embert megöltek. Ez alkalommal Adán letartóztattak hatvan zsidót Wéber Dávid rabbival az élen. A foglyokat 1849. II. 7-én Zentára szállították, és két zentai rabbival együtt kivégezték. Megtorlásként a jánoshalmai nemzetőrök és honvédek megtámadták és elfoglalták Moholt, kifosztották a falut, és megöltek százhét szerbet a pravoszláv pópával az élen." Schossberger azt is megemlíti, hogy a harcok múltával a '48 előtti 1320 újvidéki zsidóból csupán 13-an maradtak. Ő sem tudja pontosan, hogy mi lett a többiekkel. A magyar felkeléssel való rokonszenvezés miatt I. Ferenc József (akit valami bizarr csoda folytán, utóbb kedélyesen ferencjóskázni kezdtek egyes magyarok) 1850-ben pénzbüntetéssel sújtotta a zsidókat.

A kiegyezéstől a zsidótörvényekig

Az 1867-es osztrák-magyar kiegyezés jogilag kiegyenlítette a zsidókat a többi nemzettel, vallásukat a többi elismert vallással. Ismét egy idézet Schossbergertől: „A zsidók számára ez idő tájt (1867 után) hozzáférhetőkké váltak az egyetemek, a legkülönfélébb szakmák között választhattak, lehettek bírák, állami hivatalnokok, ügyvédek, tisztek – mindez eleddig elképzelhetetlen volt. Egyre többen kerültek közülük magas beosztásba a pénzintézeteknél, bankokban, biztosítótársaságokban, és megnyílt előttük az érvényesülés útja a sajtóban is. Tudunk zsidókról, akik sokra vitték a művészetben, irodalomban, oktatásban, vagy újságkiadók és hasonlók voltak... Minthogy néhány kivételes esettől eltekintve szerb gimnáziumba tilos volt számukra a beiratkozás, értelemszerűen a magyar nyelv és a magyar kultúra felé fordultak.

Nem véletlenül állította Jaša Tomić (1856-1922). aki különben megrögzött antiszemita volt, hogy ez idő tájt a zsidók voltak a magyar kultúra fő hordozói e tájakon."

Az említett Jaša Tomićnak egyébként ma sugárútja és köztéri szobra is van Újvidéken – mindkettőt politikai utódjainak, a szerb radikálisoknak (ma nagy részük „haladóként" tetszeleg és várja, hogy az idén kormányra kerüljön) köszönheti, akik két ízben is hatalmon voltak Újvidéken az utóbbi 20 év alatt. A jelenlegi városi hatalom szégyene, hogy maradtak az utcanévtáblák és a szobor is. Jaša Tomićra nevezték át még 1924-ben a bánáti Módos falut – és azóta is ez a falu neve.

„Az 1918-as összeomláskor több vajdasági faluban is rablásokra, erőszakoskodásra került sor, s ezek elől a zsidóság a városokba húzódott. Több zsidó is belépett a Szabad Vajdaság nemzetőrségébe, mely akkoriban Újvidék rendfenntartó szerve volt" – írta Schossberger.

Trianonban Bácskát is hozzácsatolták az újonnan létrehozott Szerb-Horvát-Szlovén Királysághoz, amely utóbb Jugoszláv Királysággá változtatta meg a nevét. Az SZHSZ-királyság a jogfosztást és az elnyomást jelentette a magyar és a német lakosság számára.

A Jugoszláv Királyság 1939-ben kezdett „bekeményíteni" a zsidó állampolgáraival szemben. Egy évvel később meghozta saját jogkorlátozó „zsidótörvényeit". Újabb egy év múlva Bácska Magyarországhoz való visszatérése jelentette a tragédia kezdetét a zsidóság számára.

Az iszonyú vég kezdete

1941-re Horthy Magyarországának már három „zsidótörvénye" volt. Az első '38-ban, a másik '39-ben, a harmadik '41-ben „született". Az elsőtől a harmadikig növekedett a kiszorítás, a diszkrimináció mértéke. A harmadik már – többek között – odáig ment el, hogy megtiltotta a vegyes házasságokat és a zsidó és nem zsidó közötti nemi kapcsolatot.

Magyarország 1941 áprilisában részt vett a szétesőben levő királyi Jugoszlávia elleni támadásban, visszakapta Bácskát. Szerb történészek szerint a '41-es bevonulásnak több ezer szerb és zsidó áldozata volt. Hamarosan megkezdődik a világháborúk között kolonizált szerbek elüldözése, az internálások és más atrocitások – szerbek, zsidók és a kommunisták ellen – ez utóbbiak esetében nemzetiségre való tekintet nélkül. '41 júliusában az első bácskai ellenállási akcióban Momčilo Šaranović és Szőke István vezetésével óbecsei ifjúkommunisták felgyújtják a búzát, majd Nagy Verona és Kovács Katalin önálláan teszik meg ezt néhány nappal később.

Magyarország, amely a '30-as évek második felében a területi revízió végett fokozatosan közeledett Hitler Németországához és '40 végén csatlakozott a háromhatalmi egyezményhez, 1941. június 27-én belépett a Szovjetunió elleni háborúba. A keleti frontra vezényelt magyar haderő kezdetben mintegy '40 ezer főből állt.

A Jugoszláviai Zsidó Hitközségek Szövetségének 1941-es évi adatai szerint Óbecsén 253 zsidó élt.

A magyar fegyveres erők 1942 januárjában – Schossberger adatai szerint – mintegy 2000 szerbet és 820 zsidót gyilkoltak meg a razziákban Bácska középső és déli részében – nagyjából Óbecsétől a Sajkásvidéken át Újvidékig. A Magyar Szó c. napilap nemrég így írt erről: „Pavle Šosberger Jevreji u Vojvodini című könyvében az 1942. január 26–28-ai óbecsei razzia elszenvedőjeként 96, az 1944. április 26-ai deportálás áldozataként pedig 87 személyt sorol fel".

A bácskai razzia során a későbbi hivatalos magyar adatok szerint a honvédek és csendőrök 3309 (más források szerint 3340), zömében szerb polgári lakost gyilkoltak le, köztük 792 nőt, 299 idős embert és 147 gyermeket. A halottak között volt mintegy 740 zsidó származású személy is. Zvonimir Golubović szerb történész adatai alapján a vérengzésnek összesen 3808 áldozata volt, ezek közül 2578 szerb, 1068 zsidó, 64 roma, 31 ruszin, 21 magyar és 15 orosz nemzetiségű személy.

Német követelésre 1942 tavaszán és nyarán a keleti frontra vezényelték a 2. magyar hadsereget. Ez a Don partján elhelyezkedő 1943 januárjában katasztrofális vereséget szenvedett. A 200 ezer fős hadseregből 40 ezren meghaltak, 35 ezren megsebesültek, 60 ezren fogságba estek. A veszteségek akkorák voltak, hogy azokat többé nem sikerült pótolni.

A tengelyhatalmak 1942-1943-as évi katonai vereségeinek hatására a magyar kormány '43 nyarán előzetes fegyverszüneti tárgyalásokba kezdett a nyugati szövetségesekkel. Válaszul '44 március 19-én Magyarországot – gyakorlatilag ellenállás nélkül – megszállják a német fegyveres erők. Von Brauchitsch tábornagy, a német hadierők főparancsnoka akkoriban állítólag ezt válaszolta egy német diplomata kérdéseire:

„– Mennyi időre lenne szüksége Magyarország megszállásához?

– Huszonnégy órára.

– És ha ellenállnak?

– Tizenkét óra.

– Hogyhogy?

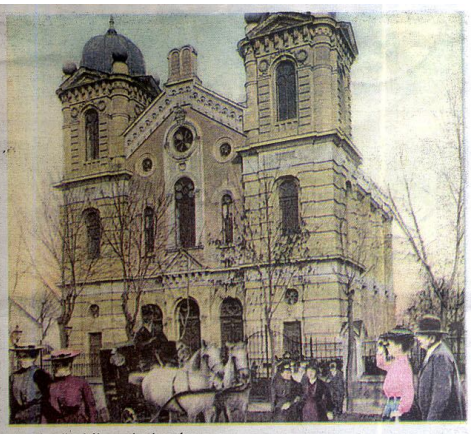

A valamikori óbecsei zsinagóga

– Elmaradnak az üdvözlő beszédek."

„Csak a magyar kormány teljes segítségével volt lehetséges"

A magyar kormány (!) azonnal sárga csillag és karszalag viselésére kötelezi a zsidókat, majd az év áprilisában elrendeli az egész megmaradt zsidóság deportálását. Ekkor történik meg a megmaradt zsidók deportálása Óbecsérőll is.

Német részről a fő szervező Eichmann SS-alezredes volt. Alakulatának létszáma 150-200 fő volt, tehát a magyar hatóságok nélkül nem sokat „tehetett" volna.

Edmund Veesenmayer, Hitler korábbeli teljhatalmú magyarországi megbízottja a nürnbergi perben tett vallomásában erről így szólt: „Ha a magyarok vaskövetkezetességgel tagadták volna meg a német kívánságot a zsidókérdésben, annak megoldására sor nem kerülhetett volna. Nyomás lett volna, de — az 1944-es év már 'krízisév' volt — nem lett volna hatalmi erő egymillió ember megjelölésére, összefogására és deportálására. Ez egy olyan hatalmas rendőri feladat, amelynek elvégzését három hónap alatt csak a lelkes magyar teljes hatósági és karhatalmi apparátus tette lehetővé. Kívülről nem tudtak volna megfelelő erőt hozni e célra, mert csak az tudta volna elvégezni, amelyik az országot, népét ismeri, s a nyelvet beszéli. Eichmannak csak igen kis törzse volt. Ilyen gyorsan és ennyire súrlódásmentesen – csak a magyar kormány teljes segítségével volt lehetséges."

Horthy ugyan '44 augusztusának végén lemondatja a (verseci születésű) németbarát Sztójay Dömét (születési neve Dimitrije Stojaković) a kormány éléről és ezzel IDEIGLENESEN megmenekülnek a Budapestre bezsúfolódó zsidók tíz- sőt százezrei, de a „vidéki zsidóságon" ezzel már nem segített. Utóbb a budapesti és az oda menekült zsidók sorsa is megpecsételődött, amikor a németek megbuktatják Horthyt és a nyilasok átveszik a hatalmat. '41. október 15-én történt ez – Szegeden már az oroszok voltak, és azokban a napokban történt a magyar és a német erők Bácskából való menekülése is, de a nyilasok számára a legfontosabb az emberirtás volt.

'41 és '45 között az akkori Magyarország területén élő zsidók közül mintegy 400 000 esett áldozatul. Auschwitz minden harmadik áldozata magyar állampolgár volt.

Flaskár Melinda Fejezetek az Óbecsei Zsidó Hitközség történetéből című tanulmányát (pontosabban szakdolgozatának kivonatát) 5-6 éve közölte le a Bácsország vajdasági honismereti szemle.

Szerb forrás a „vérbosszúról"

1944 októberében és az azt követő hónapokban bekövetkezett az, amit Cseres Tibor vérbosszúnak nevezett. A szovjet csapatokkal együtt vonuló jugoszláv partizánalakulatok máig nem pontosított (de magyar források szerint általában 15 000-20 000-re becsült, habár 30 000-40 000-ről is beszélnek egyesek) magyart öltek meg.

Az AVNOJ 1944 novemberében kimondja a jugoszláviai németek vagyonának elkobzását, kivéve azokat, akik részt vettek a népfelszabadító mozgalomban, akik nem vallották magukat németnek a háború alatt vagy vegyes házasságban élnek. A magyarokat három bácskai faluban, a Sajkásvidéken, ott, ahol a razzia kezdődött – Mozsorban, Csúrogon és Zsablyán nyilvánították kollektív bűnösnek: akit nem öltek meg, táborba került, akik azt túlélték, nem térhettek vissza e három faluba.

Érdekes, hogy Nedeljko Stojković Srez Bečej (1945-55. g) című könyvében, amelyet nemrég a Becsei Mozaik közölt kivonatosan, az áll, hogy az „új hatalom" ugyan „szélsőséges intézkedéseket tett a magyar népességgel szemben", de hozzáteszi, hogy a „büntetés mégis differenciált volt", azaz, hogy a legtöbb magyar áldozat „azokon a településeken volt, ahol a januári razzia zajlott és ahol a fasiszta szervezeteknek (Szálasi Ferenc nyilaskereszteseinek) a legtöbb tagjuk volt, mint például Óbecsén"...

Stojković úgy tudja, hogy kb. 5000 magyart végeztek ki és hogy „a többségük kezén ártatlan szomszédaik vére száradt", majd hozzáteszi, hogy „voltak, természetesen, ártatlan áldozatok is". Stojković megfogalmazása szerint a magyarokról '45 decemberében került le a kollektív bűnösség bélyege. Az új hatalom szociális és nemzeti bázisa pedig azután kezdett változni (addig kizárólag szerbek alkották), miután a „katonai igazgatás hatályon kívül helyezte a '44 októberében-novemberében meghozott intézkedéseinek többségét", majd a hatalmat fokozatosan a népfelszabadító bizottságok veszik át. A szerző szerint a katonai igazgatás bevezetése miatt „nem volt több személyes bosszúcselekmény"...

Az eltérő „számlálásokra", számháborúkra és általában a '41-'45-ös eseményekre remélhetőleg pontot tesz majd nemrég alakult a szerb-magyar államközi szakértői bizottság.

Legyünk emberek!

Forgathatjuk a tényeket így is, úgy is. Meg is teszik ezt történészek, de egyszerű emberek is. Politikusokról és „politikusokról" nem is beszélve. A történelmet a győztesek írják, mondják, ám újabban ez is mintha változna. Nálunk (is) a történelemnek az a változata lett a hivatalos, amelyet a második világháború veszteseinek (csetnikek, stb.) szája íze szerint írtak meg.

A múlt maradványaiból ki-ki összeállítja saját történelem-változatát, hisz az ún. „nagy" események minden egyénnél másképp zajlanak le.

A 20. század szörnyűségeinek azonban talán mégis van egy univerzális „üzenete": ne engedjük meg, hogy bármilyen „szín alatt", bármilyen jelszavak árnyékában bárkinek baja essen bármilyen hovatartozása miatt. Hogy elveszítse szeretteit, életét, méltóságát, munkahelyét, megélhetését – csak azért, mert nem illik bele a Nagy Eszmébe, a Felsőbb Érdekbe vagy más hasonló humbugba. Egy életünk van, ne engedjük meg, hogy pitiáner vagy akár „nagy" zsarnokok tönkretegyék. Legyünk emberek!

Márton Attila